

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

L'ÈNOVA

LA RIBERA ALTA

ACADEMIA
VALENCIANA
DE LA LLINGUA

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ I GESTIÓ
Unitat de Recursos Tecnicolingüístics

RECULL I TEXT
José Antonio Burguet Donet

DISSENY
Vicent Almar

MAQUETACIÓ I GRAFISME
Guillermo Tomás Lull

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica i Toponímia
Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
L'Ènova, 91

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 96 387 40 23
Adreça electrònica: avl@gva.es

ISBN: 84-482-4332-3
Depòsit legal: V-2256-2006
Impressió: Gràfiques Vimar, SL

L'ÈNOVA

Geogràficament està situat al sud-oest de la comarca de la Ribera Alta, a la qual pertanyen els 7,70 km² de superfície del seu terme. S'estén de forma allargada pel vessant nord de la serra de Valiente, vorejant-la, fins a unir-se físicament pel ponent amb la població de Manuel. El 90% de la superfície és de regadiu i està dedicada en la pràctica totalitat al conreu del taronger. No són massa freqüents les gelades a l'hivern, en canvi, l'estiu sol ser calorós, fet agreujat per l'efecte pantalla que crea la presència de la serra de Valiente.

Des del punt de vista morfològic el terme queda dividit en dos grans sectors. L'un és la franja meridional formada per un conjunt de serralades de material calcari del cretaci superior, la cota màxima de les quals és de 182 m al Cabeço. Estes elevacions separen les comarques de la Ribera Alta i de la Costera. Sobre el calcari s'han format llomes de formes arrodonides, en les quals trobem exemples del modelat kàrstic com la cova dels Flares o la clotxa del Baladre. Ací mateix hi ha marcades unes carrilades d'època romana, que en alguns punts tenen més de 10 cm de profunditat i una separació entre eixos d'uns 110 cm. S'estenen des del terme de Barxeta, travessen el paratge del Pi d'Ambrosio i segueixen cap a ponent, paral·leles al camí del Collado, fins a perdre's en el tarongerar. En estes llomes naix una xàrcia de barranquets com el del Cuconet, el de Galindo i el Llarg, que van a parar al Barranc.

L'altre sector està constituït per la resta del terme, que és pla, i podem dividir-lo en dos parts diferenciades segons el tipus de sòl. La primera és la zona de *terra roja*, glacis d'acumulació originats en el plistocé, que ocupa la part oriental del terme i coincidix amb la zona que es rega amb aigües de motor, exceptuant la partida de la Canyada, que rega amb aigua de séquia. La segona és la zona de *terra d'arrossar*, que es dividix, al seu torn, en dos parts: la terra argilenca de color fosc formada per llims d'origen fluvial, que s'estén des de la carretera del Tossalet fins a l'Abat, i les terres argilenques marrons dels Fondos, que es formaren durant l'holocé i coincidixen amb l'àrea que es rega amb aigua de séquia.

L'Ènova té una població de 1.011 habitants, dels quals el 23% té 65 o més anys, la qual cosa ens indica que és una població envellida amb una natalitat del 5,7% i una mortalitat del 16%, d'on resulta un creixement vegetatiu negatiu del -10'3%.

La presència humana en el terme pot remuntar-se a l'eneolític o edat del coure —2000-1500 a. de C.—, encara que l'únic jaciment que ha perviscut, el del Castellet, ha sigut desmantellat per l'erosió. Són més evidents les petjades d'època romana. Pertanyen a este període les tres làpides trobades prop del cementeri, dos de les quals es poden veure en la façana de l'església, situades una en cada costat de la porta principal.

També són romanes les carrilades del pla de l'Hort de Galindo, la Pedrera —hui en fase de desenrunament— situada a la vora sud del camí de Dalt i, en especial, la vil·la de l'època imperial —la més gran de la Comunitat Valenciana fins ara— descoberta amb les obres de l'AVE, al costat mateix del cementeri. Posseïx, entre altres coses, unes termes amb sòl folrat de plaques de marbre, un *caldarium*, un *templarum*, un *frigidarium*, una piscina decorativa de 40 m de longitud i una altra piscina circular, que feia d'*impluvium*; 24 cambres, tres mosaics amb motius geomètrics i un temple familiar, amb decoració d'estuc, que tenia una escultura d'Hèrcules amb inscripció inclosa.

Amb el domini musulmà, l'historiador àrab Ibn Hazm —Còrdova, 994— ja es referia en una de les seues obres al poble de *Y.n.bh* (Yanubah), propietat de Banu Mufawwiz. Constituïa una *aljama* que comprenia els actuals termes de Rafelguaraf, Manuel i l'Ènova, i, possiblement, també la Pobla Llarga i Sant Joan de l'Ènova; és a dir, es tractaria de la superfície regada per la séquia Comuna.

Després de la conquesta cristiana (1244), el terme de l'Ènova continuà unit a Xàtiva. Estava dividit en *partides*, la superfície de les quals corresponia al dret de reg detallat per les *jovades* de la Comuna. Naix ara el concepte de l'Ènova dels Cristians perquè els musulmans foren expulsats, probablement per la seua resistència a l'ocupació cristiana, cosa que no ocorregué en la resta de llogarets de la zona. Allí acudiran els cristians dels voltants a escoltar missa i a venerar la imatge de la Mare de Déu de Gràcia, d'estil gòtic tallada sobre marbre policromat que data de l'any 1248. Posteriorment els nuclis de població del terme començaren un procés mitjançant el qual anirien deslligant-se'n i independitzant-se'n, procés que s'accelerarà en el segle XVI després de la primera Germania, quan es constituïren les noves parròquies cristianes com la de Rafelguaraf. A principi del segle XIX, després de les Corts de Cadis, la majoria dels municipis passen a constituir-se plenament com a tals.

Si alguna cosa caracteritza l'Ènova és la seua séquia, la Comuna, plenament documentada des de l'any 1325. Naix en l'assut que hi ha a la Torre d'en Lloris sobre el riu d'Albaida; des d'allí transcorre la séquia per la seua vora i travessa el riu de Barxeta per dos canos. A Sanç trobem els partidors que distribuïxen l'aigua cap a Berfull, Sanç i l'Ènova. Més avant, a l'Ènova, hi ha els partidors que repartixen l'aigua pel nostre terme i cap al Tossalet i Rafelguaraf.

En l'església s'han fet diverses modificacions al llarg de la història, però només en farem referència a tres: la del 1941 —en la qual s'afegiren les dos campanes majors—; la del 1949 —en què s'allargà la nau central—, i la del 1999-2000 —en la qual es reestructurà l'altar major, aprofitant el cinquantenari de la coronació de la Mare de Déu de Gràcia.

ELEMENTS FÍSICS, VIES DE COMUNICACIÓ I ALTRES LLOCS D'INTERÉS

Orografia

Cova del Mallol
Cova del Monjo
Cova dels Flares
Cova dels Porquets
el Cabeço
el Perdut
la Lloma

Lloma del Baladre
Lloma del Cuconet
Lloma Redona
Pla de l'Hort de Galindo
Port del Sapo
Serra de Valiente

Hidrografia natural

Barranc de Barxeta
Barranc de Bernat
Barranc de Galindo
Barranc de la Cama Trencada
Barranc del Cuconet

Barranc Llarg
Barranquet del Raval
Clotxa del Baladre
el Barranc

Vies de comunicació

Camí de Baix
Camí de Dalt
Camí de l'Alteró
Camí de la Barraca
Camí de la Canyada
Camí de la Caseta
Camí de la Mola
Camí de la Sarguera
Camí de les Casetes
Camí de les Delícies
Camí de les Foies

Camí del Carreró d'Alzira
Camí del Collado
Camí del Llavador
Camí del Molinet
Camí del Quinquiller
Camí del Racó
Camí del Rellonge
Camí del Tossalet
Carretera de Rafelguaraf a l'Ènova
la Vereda
Senda del Cagó

Altres llocs d'interés

Aeròdrom
Carrasca d'Iniesta
Cementeri

les Carrilades
Vil·la romana
Molí dels Viles

PRESENCIA HUMANA

Poblament

Casa Blanca
Casa de Casanova
Casa de Marco
Casa de Tatay
Caseta de Barrera
Caseta de Manolo
Caseta del Blanco
Caseta dels Quadros
Corral de Malena
Corral de Nelo
el Picadero
Hort d'Ivancos
Hort de Galindo

Hort de l'Advocat Sang
Hort de la Canyota
Hort de León
Hort de les Parres
Hort de Soto
Hort de Valls
l'Enova
l'Ermita
Porxi de Perolet
Porxi del Pintor
Porxi del Ploron
Porxi dels Caporros
Porxi dels Morteros

Partides i paratges

el Cabeço
el Cap de Teixó
el Collado
el Perdut
el Pi d'Ambrosio
el Racó
el Rellonge
els Alters
els Castellets de Sang
els Fondos
els Francs

els Olivars
Era del Rellonge
l'Alteró
l'Alteró de Giner
la Barraca
la Canyada de Sang
la Caseta
la Fesa
les Foies
les Paretetes
les Solanetes

Hidrografia artificial

Abeurador
Braçal de l'Olivar
Braçal de les Foies
Braçal del Mig

Braçal del Rellonge
Braçal dels Alters
el Partidor

el Partidor
Motor de Barxeta
Motor de Galindo
Motor de Montagut
Motor de Nelo
Motor del Porvenir
Motor dels Francs
Pou de l'Aigua Potable
Pou de Sant Josep

Pou del Tossalet
Pou dels Llauradors 1
Pou dels Llauradors 2
Sénia
Séquia de l'Ènova
Séquia de la Pobla Llarga
Séquia del Racó del Tossalet
Séquia del Tossalet

Elements físics, vies de comunicació i altres llocs d'interés

